

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Cursus Theologico-Moralis

Ad usum Tyronum elucubratus, Et in Quotidianis Prælectionibus

Quoad ea, quæ Moralis Theologia disputat de Legibus, de Præceptis
Decalogi, de Restitutione, ac de Contractibus

Viva, Domenico

Patavii, 1723

Art. I. De Restitutione propter homicidium, & mutilationem.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40673

est commissum nomine totius Com- lariter .
munitatis , & ut dicitur Capitu-

Q U Æ S T I O VII.

De Restitutione in particulari.

PLuribus articulis quæstionem hanc absolvemus, inquirendo ea omnia, quæ in præmio hujus tractatus innuimus, videlicet Primo, De restitutione facienda propter homicidium. Secundo, propter detractionem. Tertio, propter contumeliam, derisionem, suffurationem, ob judicium temerarium, & ob suspicionem. Quarto, propter secreti violationem. Quinto, propter furtum, & rapinam. Sexto, propter stuprum, & adulterium. Septimo, propter fraudata vectigalia. Octavo, propter simoniam, & usuram. Nono, propter omissionem divini officii: de quibus omnibus, prout vacabit, paucis agendum est.

ARTICULUS I.

De restitutione propter homicidium,
& mutilationem.

- I. Provocatus ad pugnam, si alium occidat, non tenetur quicquam restituere, quamvis nonnihil excesserit. Qui tamen invaditur ab altero, ad restitutionem obligabitur, si notabiliter excedat occidendo invasorem.
- II. Num peccet contra justitiam Clericus, qui potest fugere invasorem, sed non fugit, sed illum occidit cum moderamine debito?
- III. Qui artificem occidit, tenetur etiam lucrum illi cessans ex sua artis exercitio restituere; Sed debetne estimationem laboris detrahere? Debetne quicquam restituere Creditoribus occisi?
- IV. Num pro vita, pro mutilatione, pro cicatrice, pro fama injuste sublata aliquid restituendum sit? Et quid pro vita servi, aut animalis alterius? Quid pro homicidio, quod fecit filius?

V. Qui collocat cadaver occisi ante domum Titii, providens, aut etiam intendens, ut Titius tanquam homicida puniatur, num teneatur ad restitutionem?

VI. Tam ex homicidio casuali, quam ex indirecto, non secus ac ex voluntario oritur obligatio restitutionis, supposita in iis gravi culpa contra justitiam.

VII. Num sit reus homicidii vulnerans graviter Petrum, qui deinde ex Medicorum culpa decedat? Aut qui volens occidere Titium, casu occidat Cajum? Aut qui alium occidit in ebrietate?

VIII. Propter damnum illatum occiso in curatione vulnerum, & ob lucrum, quod illi ante mortem cessavit, facienda est restitutio heredi, & hoc deficiente, pauperibus; Propter damnum vero, quod aliis ex homicidio confurgit, facienda est restitutio solum heredibus necessariis, non aliis.

IX. In quibusnam casibus licitum est homini se ipsum occidere, aut mutilare? Num licite pueri castrantur ad vocem conservandam?

X. Num possit aliquando indirecte innocens occidi? Num Saraceni innocentes occidi possint, ne fiant deinde hostes Christianorum? Num possit dari pharmacum pregnantium cum periculo occidendi foetum animatum?

XI. Quid requiritur, ut licite possimus invasorem occidere in propriam, aut proximi defensionem? Plures theses hac de re proscripserunt recensentur.

I. **C**um homicida peccet contra iustitiam, examinabimus, Quid, & Cuinam teneatur ille restituere propter homicidium? Et deinde, In quo casu licitum sit seipsum, vel alios occidere, aut mutilare?

Quæritur itaque primo, Quid debeat restituere homicida, aut vulnerator?

Respondeo, & dico primo; Qui provocatus ad pugnam alium occidit, non nihil excedendo modum, & moderamen, non tenetur ad ullam restitutionem; Sicuti neque si duo se invicem provocent, & alter alterum occidat: Ita communiter contra Peregrin. apud Bonac. hic. Et ratio est, quia provocatus censetur cedere juri suo.

Dico secundo; Qui invaditur ab altero sine provocatione, si peccet mortaliter occidendo invasorem per hoc, quod notabiliter excedat moderamen inculpatae tutelæ, tenetur ad restitutionem. Ratio est, quia est causa injusta totius damni. Ita Less. dub. 21.: Qui tamen probabile censet prædictum teneri multo minus restituere, quam si ex insidiis, & dolo illum occidisset, qui enim invadit, videtur ex parte amittere jus ad compensationem.

II. Dico tertio; Qui invasus ab altero, sive armis, sive contumeliis, si potest fugere, & malum declinare, non tamen fugit, sed cum debita moderatione se defendit, & alterum oc-

cidit, non tenetur ad restitutionem. Ratio est, quia quamvis aliquando non fugiendo peccet contra charitatem, si scilicet sine dispendio honoris fugere poterat; at non peccat contra iustitiam; ergo non tenetur ad restitutionem. Ita Less. dub. 21. contra Navar., qui apud Dian. part. 5. tract. 4. resol. 49. docet, Religiosum, ac Clericum peccare contra iustitiam, ac teneri ad restitutionem, si occidat invasorem, quando potest fugere, eo quod iis fuga non sit ignominiosa, sed gloriosa.

III. Dico quarto. Qui alium injuste aggressus vulneravit, aut occidit, tenetur restituere non solum damnum emergens, seu integras expensas factas in curatione vulneris, sed etiam lucrum cessans, seu totum illud, quod vulneratus consecutus esset ex suo officio, negotiatione, arte, &c., si non fuisset vulneratus, aut occisus. Et ratio est, quia injusta illa actione fuit causa efficax talis damni, & cessationis lucri: Arbitrio tamen boni viri statuendum est, quanti valebat spes lucri cessantis, detractis expensis, juxta regulas, quas tradunt Lug., & Less. cap. 9. dub. 20. Probabile autem est nihil detrahendum esse propter æstimationem laboris, ut docet Less. cap. 9. dub. 19.: Sicut si impediatur aliquem a labore unius diei, teneris restituere totum lucrum absque deductione laboris, quia opifex vult laborare, & lucrari, & sæpe lucrum non est majus, quam ipsa æstimatio laboris, ut in artificiiis, quæ multum laboris, & parum industriæ requirunt. Nihilominus probabilius videtur, juxta doctrinam Rebelli apud Dian. part. 3. tract. 6. resol. 53., & part. 5. tract. 4. resol. 53. aliquid detrahi posse arbitrio prudentis, etiam pro æstimatione laboris, quantum scilicet artifex vulneratus libenter dedisset pro redemptione laboris, ut notat hic Bonac. sect. 2.: Ubi cum Molin. etiam docet, quod quia disti-

difficile est ad unguem definire, quid restituendum sit, idcirco expeditissimum consilium est adhibere compositionem, & transactionem cum parte, cui facienda est restitutio, nullam vim, aut metum illi incutiendo, ne quasi coacte consentiat, eo quod non speret alia via debitam satisfactionem fore obtinendam.

Nota tamen, regulariter loquendo, pro expensis funeris nihil restituendum esse, quia illæ erant cæteroqui serius, ocyus faciendæ, & solum ex occisoris injuria anticipantur.

Dico quinto, restituendum pariter esse omne emolumentum, quod per mortem occisi cessat aliis cum occiso conjunctis, (videlicet uxori, filiis, &c.) puta vitalitios redditus, legata, hæreditates. Etenim occisor est causa injusta talis damni, ergo tenetur illud compensare: Quamvis expediat, ut diximus, adhibere transactionem, & compositionem. Docent tamen communius apud Less. cap. 9. dub. 26. non esse faciendam restitutionem creditoribus occisi, aut pauperibus, vel aliis, quos occisus sustentabat. Ratio est, quia per accidens hoc damnum sequitur illis, & in praxi difficilis est sententia opposita.

IV. Dico sexto; præcise pro vita hominis, vel membro injuste ablato, aut pro cicatrice nihil restitui debet. Ita Sor., Sylvest., & alii communius apud Less. dub. 23., quamvis c. 11. dub. 16. n. 97. oppositam sententiam dicat esse probabilem. Ratio est, quia justitia respicit æqualitatem; atqui vita, & membrum sunt superioris ordinis ad reliqua bona, & supra omne pretium; ergo pro illa compensatio fieri non potest, & consequenter nec debetur restitutio. Minor probatur ex *leg. ult. ff. De his, qui effuderunt*, ubi dicitur, Cicatricum, aut deformitatis nulla fit æstimatio, quia liberum corpus nullam recipit æstimationem.

Neque dicas; pro vita servi, aut bonis occisi facienda est restitutio; ergo multo magis pro vita hominis, quæ est pretiosior.

Nam nego consequentiam; Disparitas est, quia vita servi, aut animalis pretio æstimatur, quod ad æqualitatem rependi potest; unde pro istorum vita tantum restituendum, quanti plurimi vendi poterant; & pro eorundem mutilatione, aut cicatrice restituendum, quanti pluris venderentur, si illæsa fuissent: Econtra cicatrix hominis liberi, & a fortiori membrum, & vita, pecunia compensari non potest. Et propter eandem rationem neque tenetur ad restitutionem, qui injuste lædit aliquem in bonis spiritualibus, puta inducendo illum ad peccatum mortale, avocando a religione, detrudendo ad inferos, quamvis majus damnum inferat, quam furando, aut infamando. Demum propter eandem rationem probabiliter docent Less., Filliuc., Lugo, Laym., & alii apud Dian. part. 3. tract. 5. resol. 30., & Tambur. lib. 9. cap. 3. contra Molin., Valent., Sà, Cajet., Sor., & alios, cum, qui in honore, aut fama læsit proximum, si non possit famam, aut honorem restituere, non teneri ad satisfaciendum pecunia, quia fama est in ordine superiori, quam pecunia, nec potest per pecuniam compensari ad æqualitatem, juxta illud Scripturæ: *Melius est bonum nomen, quam divitia multa*: Tenetur tamen infamator pecunia famam sublatam compensare, quando ad id per Judicis sententiam compellitur, ut notat Less. cap. 11. dub. 16.

Dico ultimo; Si occisor moriatur antequam restituerit, quæ restituere debebat pro injuria reali, & pro damnis externis ex homicidio consecutis, juxta dicta in conclus. 2., & 3., satisfacere debent hæredes de bonis hæreditatis. Ratio est, quia bona defuncti

sancti transeunt ad hæredes cum tali onere: Quare Pater non tenetur quicquam restituere pro homicidio, quod fecit filius, nisi quando filius habet bona castrensia, vel quasi castrensia; non enim Pater debet culpam filii lueri, si ejus bona non habet.

V. Quæritur secundo, An similis restitutio facienda sit ex homicidio casuali, aut ex indirecto?

Explico prius terminos; Dicitur homicidium casuale, quod præter intentionem accidit, ut si quis venando occidat pro fera hominem, aut si volens percutere Petrum, Paulum occidat: Potest autem homicidium casuale esse graviter culpabile, & quidem etiam contra justitiam, quando scilicet ex officio, quo quis fungitur, vel ex contractu tenetur periculum proximum mortis præcavere, & ex graviter culpabili negligentia non præcavet. Homicidium vero indirectum habetur, quando quis est causa moralis, ut homicidium a se factum alteri imputetur, & ille proinde occidatur: Verbi gratia, si Petrus indutus vestibus, & armis Pauli, vel in domo, aut agro, aut cum famulis Pauli, occidat Cajum, & Paulus tanquam occisor comprehendatur, & occidatur vel ab hostibus, vel a Republica, in tali casu Petrus dicitur esse homicida directus relate ad Cajum, & homicida indirectus relate ad Paulum, cum fuerit causa moralis, cur homicidium Caji illi imputaretur, & sic occideretur. Si tamen Petrus non sit causa moralis talis imputationis, non peccat contra justitiam relate ad Paulum, sed solum contra charitatem, si præviderit, quod Paulo tale homicidium imputandum esset.

Dubium tamen est apud Doctores; Num si Petrus occidat Cajum, & collocet ejus cadaver ante januam Pauli, ex quo Paulus a Judice capite damnatur, Num, inquam, Petrus sit causa

Pars III.

moralis, an vero solum occasio, seu causa accidentalis istius condemnationis? Sanch. putat esse veram causam moralem, & sic teneri ad restitutionem: Negat Tambur. num. 5., quia ex tali collocatione cadaveris ante januam alterius non sequitur ut plurimum illi imputatio homicidii; potuit enim casu ibi mori, licet alibi vulneratus sit: Quod si quis cadaver occisi inventum ante propriam januam collocet ante januam alterius, non solum prævidendo, sed etiam intendendo, ut illi occisio imputetur, existimo cum Lug. disp. 8. de Justitia sect. 6. num. 74. contra nonnullos ab eo relatos, quod ad restitutionem teneatur; quia id, quod de se non est causa moralis damni, nec connectitur cum damno alterius, ratione talis intentionis saepe connectitur, & est causa illius: Sicut restituens gladium domino furioso prævidendo innocentis occisionem, peccat solum contra charitatem; at si eo animo restituat, ut innocentem occidat, peccat etiam contra justitiam, quatenus ratione talis intentionis est causa moralis homicidii: Sicut etiam si ponam venenum in loco remotissimo, prævidens, quod forte aliquis sit eo interficiendus, non pecco contra justitiam, si periculum sit remotissimum. At si eo animo illud ibi ponam, & de facto aliquis interficiatur, pecco contra justitiam, teneor ad restitutionem, & sum irregularis. Nonne peccat contra castitatem, qui cenat eo animo, ut sequatur pollutio? (immo peccat contra justitiam adversus conjugem, si hic sit conjugatus.) At nullatenus dicitur peccaminosa comestio, ex qua prævidetur per accidens secutura pollutio.

Neque dicas, non peccare contra justitiam Judicem, qui juste aliquem occidit, sed animo iniquo; Nec qui cum moderamine occidit invasorem, quamvis ex odio, & prava intentio-

T ne

ne nocendi; ergo neque in casu nostro. Negatur enim consequentia; Et disparitas est ex eodem Lug., quia in iis casibus licite, & iuste mors illorum procuratur, & solum est malitia in pravo animo, unde solum peccatur contra charitatem; secus vero in casu nostro, in quo secundum se datur obligatio impediendi alterius mortem; unde si eo animo ponuntur, quæ de se possunt causare mortem, licet per accidens, si talis mors intendatur, peccatur contra iustitiam, eo quod causa illa remota mortis conjuncta cum tali animo dicitur esse causa moralis talis homicidii; atque adeo in his tantum casibus, quando mors per accidens secutura non solum prævidetur, sed etiam intenditur, peccatur contra iustitiam: Quicquid in contrarium sentiant apud Lug. laudat. Less. cap. 9. num. 113., Turrian., Navar., & alii.

VI. Respondeo nunc ad quaesitum: Tam ex homicidio casuali, quam ex indirecto culpabili graviter contra iustitiam, eandem restitutionem faciendam esse, ac ex homicidio voluntario. Ita communiter. Et ratio est, quia omnis culpa gravis contra iustitiam fert onus restitutionis; ergo si talis culpa habeatur in homicidio voluntario directo, siue in voluntario indirecto, siue in casuali, idem prorsus onus restitutionis confurgit. Ex quo fit, ut si homicidium sine culpa gravi fiat, puta si ex leviter culpabili negligentia volens occidere feram occidat hominem, aut si homicidium fiat cum culpa gravi, sed non contra iustitiam, puta si Clericus contra præceptum grave Superioris venetur, & venando casu hominem occidat, ad nullam restitutionem teneatur. Sicut etiam qui non est vera causa moralis, ut homicidium alteri imputetur, sed tantum vult, ut alteri imputetur, in quo casu tantum peccaret contra charitatem, ut diximus.

VII. Præterea si Titius graviter vulneravit Petrum, hic tamen ex negligentia medicorum perit, Titius non est reus homicidii, sed vulneris; unde solum damna vulneris tenetur compensare; ut notat Bonac. punct. 2., Less. dub. 15. contra Navar., Avil., Henr.: Esset tamen reus homicidii, si eo loco illum vulneraret, ubi non adiunt Medici, qui possint illum curare, & non steterit per vulneratum, quin curaretur. Supra autem docuimus cum Lug. disp. 8. sect. 7. num. 86., & alibi contra Bonac. hic, & alios, quod quamvis comburens domum Caji, quam putat esse Titii, teneatur ad restitutionem, eo quod erret non circa substantiam actionis, sed solum circa dominium; nihilominus occidens Cajum, quem putabat esse Titium, iuxta nonnullos nec irregularitatem, nec onus restitutionis incurrit, si omnem diligentiam adhibuit, ne alius occideretur; quia scilicet talis actionis substantia, nempe occisio Caji, fuit omnino involuntaria, non secus ac si volens occidere feram, & adhibens omnem diligentiam, ne homo occidatur, hominem tamen occidat; esto peccarit animo interno contra iustitiam adversus Titium, quem occidere volebat; Huic tamen sententiæ non censui astipulandum, cum vere deliquerit in eo occidendo; Et in foro externo hic tanquam homicida cogitur ad restitutionem, ex leg. *Eum qui innocentem §. Si injuria, de injuriis*, quia vel præsumitur malus animus erga Cajum, vel punitur malus animus contra Titium.

Infertur ex dictis, quid dicendum de eo, qui in ebrietate alium occidit, an scilicet ad restitutionem teneatur? Certe non tenetur, quando aut non peccavit inebriando se, aut peccavit solum contra temperantiam; Tenetur vero ad restitutionem, quando peccavit contra iustitiam, seu quando prævi-

prævidens, quod facile poterat in ebrietate alium occidere, voluit se ebrietate non adhibendo cautionem ad homicidium præcavendum; in tali enim casu homicidium dicitur volutum in causa, & imputatur ad culpam cum obligatione restituendi.

VIII. Quæritur tertio, Quibusnam facienda est restitutio pro homicidio?

Respondeo cum Less. dub. 11., Bonac. hic, & aliis, pro homicidio duplicem faciendam esse restitutionem, alteram propter damnum illatum occiso in curatione vulnerum, & ob lucrum, quod illi ante mortem cessavit; Alteram vero propter damnum, quod aliis confurgit ex homicidio. Prima restitutio facienda est hæredi, & si nullus sit hæres, pauperibus, ut profit animæ occisi: Ita communiter apud Tambur. §. 3. num. 9. Secunda restitutio facienda est solum hæredibus necessariis occisi, non vero aliis; quia scilicet illi solum tam stricto vinculo cum occiso sunt conjuncti, ut reputentur una persona cum illo: Dicuntur autem hæredes necessarii, qui non possunt privari in totum hæreditate, ut sunt filii, uxor, Pater, & Mater, ut docent Doctores cum de Testamentis: Illi vero, qui succedunt in hæreditatem ab intestato, sed privari tamen possunt hæreditate, ut sunt fratres, sorores, & alii, dicuntur hæredes non necessarii, & istis nihil restituendum; quia cum non censeantur una persona cum occiso, non dicitur occisus esse læsus in re sua per hoc quod damnum aliquod fratribus obveniat ex homicidio. Ita etiam communiter contra Sanch., & Dian.; Nec restitutio facienda est, ut supra diximus, creditoribus occisi, nec pauperibus, qui ab illo alebantur; nisi tamen occidens haberet animum iis nocendi, ut docent Clavis Regia, & Salon. contra Bonac. hic punct. ult.

IX. Quæritur quarto, In quo casu

licitum est seipsum, vel alios occidere, vel mutilare?

Respondeo, neminem posse seipsum, aut alios directe occidere, vel mutilare, cum homo non sit dominus vitæ, aut membrorum; Sapientiæ enim 16. habetur: *Ipse solus vita, & necis potestatem habet.* Potest tamen aliquis ex præcepto divino seipsum occidere, (ut de Sampson probat D. Th. 2. 2. quæst. 64. art. 4.) aut publica auctoritate ad mortem suam cooperari iis actibus, qui non habent crudelem modum pœnæ, ut est sumptio veneni; cum talis cooperatio, si sit coacta, non sit contra jus naturæ, ut docet Sæ, & Bonac. hic contra Less., Salas, Vasq.: Potest etiam ex rationabili causa permittere mortem suam, puta non occidendo in vaforem, quando non potest aliter vitam defendere, modo ipse invasus non sit Reipublicæ utilior: Potest pariter pro amico, pro patria, pro fide vitam exponere periculo; Verbi gratia in naufragio potest quis dare tabulam Patri, vel amico, quamvis ipse non habeat aliam spem evadendi: Potest etiam detentus in carcere non fugere, quamvis sciat esse morte plectendum, si non fugiat: Damnatus ad pereundum fame potest cibum oblatum respuere; Potestque malefactor offerre se Judici plectendum; Nec tenetur aliquis exquisitissimis cibis, aut medicamentis vitam conservare, aut immenso pretio redimere vitam, etiamsi cæteroqui occidendus sit: Nec tenetur relinquere patriam, ut ad aerem salubriorem se transferat. Demum ex Less. cap. 9. dub. 6. num. 32. licitum est militibus, & locis navalibus de communi consensu ignem pulveri injicere, & se mari committere, ne ipsi, & navis veniant in Infidelium hostium potestatem; ne scilicet hostis cum publico damno navis potiatur, & ut seipsos, quoad ejus fieri potest, a morte certissime ab hoste

inferenda eripiant; Necnon possunt milites injicere ignem in pulverem ad evertendam turrinam hostilem, etsi certissime momento dissipandi sint; in hoc enim casu non se ipsi interimunt, sed permittunt ob rationabilem causam mortem suam; non secus ac qui se objicit telo, ut corpus Principis salvet: Qua de causa Ambrosius laudat factum Eleazari, & multi dicunt Sampsonem sine spiritus sancti jussione potuisse permittere mortem suam; Sicut potest quis mortem suam permittere serviendo peste infectis, quando impossibile moraliter est mortem evadere.

Circa mutilationem vero dico, nulli licere membrum sibi amputare, cum vita constet ex integritate membrorum; Tunc solum licitum est, quando membri amputatio necessaria est ad salutem totius corporis: Immo in tali casu datur obligatio amputandi, si dolores sint exigui, quia quilibet tenetur vitae suae opitulari remediis ordinariis non valde difficilibus: Non licet tamen membrum amputare ad sedandas tentationes carnis, aut ad peccatum fugiendum; quia non est hoc medium necessarium ad talem finem. Si tamen alia via non suppeteret ad fugandam meretricem sollicitantem ad libidinem, quam particulam linguae mutilare, & in faciem expuere, licitum est, ut de quodam adolescente testatur D. Hieronymus de Vita Pauli.

Dices: Matth. 4. habetur, *Si oculus scandalizat te, erue eum*; ergo licitum est amputare membra ad peccatum fugiendum. Respondeo cum Sot. locum hunc non esse intelligendum de corporali abscissione, sed de spirituali, videlicet de remotione occasionum; Et quod dicitur Matth. 16. *Sunt, qui se castraverunt propter Regnum Caelorum*, non est intelligendum de reali sectione, sed de illis, qui se addixerunt castrati per votum, ut notant August.,

& Chrysof. apud Bonac. hic.

Dubium est; An licitum sit Patrifamilium castrare ad vocem conservandam?

Respondeo communius id negare cum Laym., Tanner., Bonac., Lezan., Dian. part. 6. tract. 8. num. 36., quia nemo est dominus membrorum suorum, & solum ad conservationem vitae rescindi possunt. Pasqualig. tamen decis. 498., & Salon. 2. 2. tom. 1. quaest. 65. id permittunt, si absit periculum vitae; quia videtur esse sufficiens causa talis decisionis, ut possit Eunuchus voce, & cantu Ecclesiae deservire, & ut possit cum honore apud Principes, & cum amplo proventu vitam sustentare; plus enim commodi inde percipit, quam si sit habilis ad generandum.

X. Quæritur quinto, An liceat aliquando occidere innocentem?

Respondeo, nunquam licitum esse directe illum occidere; quia solus Deus, ut diximus, est vitae dominus: Potest tamen aliquando aliquis cooperari indirecte ad mortem innocentis, verbi gratia si Tyrannus minetur urbi excidium, nisi occidatur innocens, certe non potest Respublica illum occidere, potest tamen illi præcipere, ut Tyrannum adeat, & nisi obediat, illum in poenam interficere: Ad eum modum, quo potest præcipere militi, ut in statione sua persistat, etiamsi sit interficiendus. Eodem modo si Princeps sit in extrema necessitate constitutus, nec superat nisi unus panis hominis privati, potest hic cogi ad cedendum panem Principi, etiamsi sit fame moriturus. Possunt etiam in bello justo subverti mania, etiamsi multi innocentes occidendi sint, quando hoc est necessarium ad victoriam; Et qui fugit inimicum, potest fugere per angustum iter, ubi conculcet infantem baptizatum, si aliter non potest evadere, ut docet Less. cap. 9. dub. 9.

con-

contra Petrum Navar.; non tamen si non sit baptizatus, quia præferenda est vita spiritualis alterius vitæ propriæ temporali: Eodem modo si invasus non possit se defendere, nisi occidendo tam invasorem, quam innocentem, quo invasor se protegit tanquam clypeo, ut notat idem Less.

Dices: Si tyrannus minetur urbi excidium, nisi detur sibi virgo ad illam violandam, non potest virgini præcipi, ut tyrannum adeat; ergo neque id præcipi potest innocenti. Respondeo nego consequentiam. Disparitas est, quia virgo non tenetur cum periculo animæ suæ adire tyrannum; e contra innocens tenetur cum periculo vitæ illam in tali casu adire: Quamvis autem Respublica non possit virginem illam cogere, ut tyrannum adeat, potest tamen illam ex urbe excludere, quia non tenetur cum tanto suo incommodo illam defendere.

Rogabis, An liceat pueros Saracenorum, qui in bello iusto capiuntur, aut alios innocentes occidere, ne postquam adoleverint, fiant hostes Christianorum?

Respondeo negative cum Bonac. hic, Victor., Aragon., & aliis; potest enim tali periculo occurri damnando illos triremibus, nemo enim occidi potest pro injuria futura, sed solum pro delicto præterito. Hinc nec licet occidere obsolescentes innocentes, licet qui eos miserunt, non stent promissis.

Rogabis secundo, An possit dari pharmacum prægnanti, quando periculum est, ne moriatur fœtus?

Respondeo cum communi apud Sanch. de Matrim. lib. 9. disp. 20. Less., Bonac. hic, nunquam licere dare pharmacum ordinatum ad abortum; pharmacum tamen ordinatum ad servandam vitam matris, licet mors fœtus nondum animati per accidens secutura sit, dari potest; Eo modo, quo potest dari ægroto medicamentum,

quamvis per accidens secutura sit pollutio, aut ebrietas: Unusquisque enim habet jus servandi vitam per remedia ordinaria, quamvis per accidens sequatur mors alterius; Sitamen fœtus est animatus, aut dubitatur, an sit animatus anima rationali, non potest tale pharmacum adhiberi, quia vitæ matris prævalet bonum spirituale fœtus existentis in extrema necessitate: Quando vero non est spes, quod fœtus edatur vivus, tunc potest adhiberi pharmacum illud, quod sit æque sanativum matris, ac occisivum fœtus, eo quod cesset ratio adducta boni spiritualis. Animatur autem anima rationali masculus die quadragesimo, fœmina octogesimo, ex Aristot. lib. 5. de Anim. cap. 3. & 5.; Et ex Hippocrate masculus aliquando trigesimo die, aliquando autem usque ad quadragesimum quintum, fœmina aliquando trigesimo quinto, aliquando pariter usque ad quadragesimum quintum.

XI. Quæritur sexto, An liceat, & teneamur occidere alios in defensionem nostram, vel proximi?

Respondeo, & dico primo, regulariter loquendo, nunquam nos teneri ad occidendum invasorem. Si enim possumus ex charitate exponere laudabiliter vitam nostram pro aliena, consequenter non tenemur alios occidere ad vitam nostram defendendam; Teneremur solum in aliquo raro casu, videlicet quando invasus est valde utilis Republicæ, vel quando est valde necessarius suæ familiæ, vel quando putat esse in peccato mortali, & timet damnationem æternam, &c.

Dico secundo; licite possumus occidere injustum aggressorem in defensionem vitæ, & membrorum nostrorum. Ratio est, quia vim vi repellere permittitur in omnibus legibus, ut ait Alex. III. in cap. *Si vero, De sententia excommunic.* Debet tamen id fieri, primo cum moderamine inculpatæ

patæ tutelæ, itaut non inferatur invadenti majus damnum, quam sit necesse ad declinandam invasionem, alioquin non esset defensio, sed ultio; secundo, ut invasus probabiliter credat se graviter lædendum, si vim non repellat; non enim possumus inferre grave malum alteri ad declinandum leve malum nostrum. Tertio, ut occisio non fiat neque ante, neque post aggressionem injustam, sed in ipso actu aggressionis; quia jus naturæ solum concedit vim vi repellere, dum actu vis inferatur.

Hinc sequitur primo, ut notat Molin., non esse licitum occidere eum, de quo vehementem suspicionem habemus, quod nobis parerem mortem, nisi forte admonitus aut nolit desistere ab iis actionibus, quæ talem suspicionem ingerunt, aut non reddat sufficientem cautionem, qua timor repellatur.

Secundo, neque est licitum prævenire aggressorem propriæ vitæ, antequam inceperit moraliter ipsum actum aggressionis; Unde adultera, quæ mortem sibi a marito timet, non potest illum occidere, si maritus nondum se paravit ad illam occidendam, verbi gratia, aut parando venenum, aut collocando pugionem sub cervicali ad ejus necem, aut mandando illius occisionem Sicario, vel maleficæ, &c.; in hoc enim casu potest illum occidere, antequam injuste occidatur, si non sit alia spes evadendi.

Tertio, non possum occidere illum, qui postquam me percussit, fugit desistendo jam a percussione; hæc enim esset ultio, non defensio; & ideo damnata est ab Innoc. XI. propos. 30. dicens: *Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit: Idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum*

fustis fugiat.

Quarto, tunc possunt occidi satellites, quando injuste invadunt innocentem, & ipsis constat eum esse innocentem; si enim bona fide suum munus obeant, non possunt occidi; nam bonum publicum postulat, ut ministris bona fide publicum officium obeantibus injuriæ, aut damnum non inferatur.

Neque dicas, prohiberi in scripturis occisionem in propriam defensionem; Etenim Christus Dominus Matth. 26. Petro volenti se, & ipsum Dominum defendere dixit; *Omnis, qui acceperit gladium, gladio peribit*; Et ad Roman. 12. dicitur: *Non vos defendentes charissimi, sed date locum iræ*. Nam hæc loca intelligenda sunt de vindicta, aut de defensione non necessaria, aut de aggressionem, ut ait S. August. apud Lessium; Vel important consilium, non præceptum.

Neque dicas secundo; plus tenemur diligere æternam salutem proximi, quam nostram vitam; ergo invadens non potest occidi in defensionem propriæ vitæ, dum est in discrimine mortis æternæ.

Nam antecedens tunc est verum, quando proximus est in extremo discrimine, nec potest se ab illo, nisi mea ope liberare, puta si infans esset moriturus sine baptismo; Non est autem verum, quando proximus libere ponit se in discrimine salutis, & potest se libere ab eo eximere, & ex malitia sua vult in eo versari.

Dico tertio; Omnibus, etiam Clericis, licitum pariter est occidere cum moderamine dicto invasorem suarum facultatum, dummodo sint magni valoris. Ratio est, quia licitum est vim vi repellere non solum a propria vita, sed etiam ab iis, sine quibus commode, aut convenienter sustentari vita non potest, ut habetur in cap. *Dilecto*, De sententia Excommunic.; Damnata autem

tem

tem est ab Innoc. XI. propof. 31. dicens, *Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei*; Molin. tamen, Reginald., & Bonac. hic docent, quod si rem parvam quis furetur, faciendo vim domino, vel custodi, possit occidi, quia in favor non solum aufert rem, sed magnam infert contumeliam, quæ potest per vim repelli; Damnata etiam est ab Alex. VII. propof. 8. dicens: *Licet interficere accusatorem, falsos testes, ac etiam Judicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare*; Et ab Innoc. XI. damnatur propof. 32. dicens: *Non solum licitum est defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus*: Nec non 33. dicens: *Licitum est tam heredi, quam legatario contra injuste impediendam, ne hereditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere*; *Sicuti jus habenti in Cathedrali, vel Præbendam contra eorum possessorem injuste impediendam.*

Ex dictis sequitur primo, posse occidi furem, dum fugit, quia tunc censetur aggressio adhuc durare; Si tamen fur se in tutum recepit, & rem incepit quiete possidere, non possum illum occidere, quia non dicitur vim inferre, sed intulisse; unde non esset defensio, sed ultio. Notant tamen Lessl., Reginald., Vasq., Bonac. hic probabile esse, quod possit dominus ingredi domum furis, & rem suam in individuo extantem per vim contra furem resistentem recuperare, quando dominus non potest illam ob Reipublicæ perturbationem aliter recuperare. Ratio est, quia hæc non videtur aggressio, sed defensio rei propriæ; nam quamdiu fur retinet rem meam in individuo, videtur res meas invadere. In praxi tamen id est periculosum, & scandalis obvium.

Sequitur secundo, non solum non esse contra justitiam, sed aliquando neque contra charitatem occidere furem invadentem res meas, quas non possum deinde recuperare, nisi magnis molestiis; quia ordo charitatis non obligat ad negligendas res proprias valde conducentes ad corporis, & animi quietem propter proximum non existentem in necessitate.

Dico quarto. A fortiori licitum est occidere in vasorem inferentem injuste ignominiam, quæ aliter vitari nequit; Nam melius est bonum nomen, quam divitia multa, Proverb. 22. Quare potest occidi, qui alapam impingit, aut magnam infert ignominiam; Nec tenemur fugere, quando fuga est ignominiosa, ut notat Molin., & Lessl. apud Bonac. hic: Immo qui alapam accepit, potest speculative loquendo repercutere, & insequi fugientem, quantum satis est ad recuperationem honoris, quando aliter recuperari nequit; hoc enim non est ulcisci, sed honorem defendere; quia dum adversarius fugit, & percussus insequitur, durat congressus, & invasio, ut docent uterque Navar., Rodriq., Bonac. hic contra Lessl., Molin., Azor., contra quos idem Petrus Navar., & Rodriq. docent posse etiam occidi, qui aliquem afficit contumeliis atrocibus sive per verba, sive per signa, quando honor aliter defendi nequit. Communiter tamen docent, doctrinam hanc esse nimis liberam, præsertim quia contumeliæ istæ possunt aliter repelli: Immo si inferantur Clericis, Religiosis, aut personis infimæ notæ, quæ non subeunt ignominiam fugiendo, aut patienter sustinendo, certum est, quod peccent contra justitiam, si occidant: unde ab Alex. VII. damnata est propof. 17. dicens: *Est licitum Religioso, vel Clerico calumniatorem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit*. Nec laicis ad impediendam in-

fa.

famiam licitum est acceptare duellum, quia hoc non est medium ad id ordinatum, cum potius Trident. sess. 14. cap. 14. decreverit perpetuam infamiam certantibus in duello. Unde damnata est ab Alex. VII. propos. 2. dicens: *Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.*

Dico quinto, pro defensione pudicitiae licitum est occidere invasorem, si vociferando, aut aliter defendi non potest. Ratio est, quia praestantius bonum est castitas, quam facultates. Molin. tamen notat, posse condonari vitam invasori patiendi violationem sui, si non extat periculum consensus; nam teste D. Lucia, non coinquinatur corpus nisi de consensu mentis.

Dico sexto, Etiam pro defensione vitae, pudicitiae, aut bonorum proximi, possumus invasorem occidere, si ea aliter defendi non possint. Ratio est, quia possumus suscipere partes innocentis; innocens autem hoc loco dicitur, tam qui gratis invaditur, quam qui licet dederit causam invasioni, aut invaserit a principio, tamen deinde vult desistere.

Rogabis primo, tenemurne sic proximum defendere?

Respondeo cum communi Doctorum contra Lessl., nos teneri, quando possumus sine nostro notabili incommodo, quia tenemur ex charitate diligere proximum, & suscipere causam innocentis indigentis nostro auxilio: Verum sicut non tenemur secundum se occidere invasorem ad defendenda bona propria, ita nec tenemur illum occidere ad defendenda bona proximi.

Rogabis secundo: An teneamur defendere proximum, qui non vult defendi?

Respondeo, quod cum invasus non sit dominus suae vitae, non potest illam alteri donare, unde tenemur il-

lius vitam, etiam cum morte invasoris, si opus est, defendere, quando possumus sine notabili incommodo: Contra vero, bona proximi non tenemur, nec possumus defendere, si ipse nolit, cum possit ea donare invasori; Demum possumus, & non tenemur defendere alicujus conjuncti pudicitiam, etiam si ille nolit defendi; quia ipsius injuria redundat in nos; unde possumus illius infamiam a nobis avertere.

ARTICULUS II.

De Restitutione propter detractionem.

I. In quo differat detraçtio a contumelia, susurracione, & derisione?

II. Detrahit directe Imponens, Augens, Manifestans, in mala vertens; Indirecte vero Qui negat, aut minuit, reticet, laudatque remisse.

III. Quenam in detractione dicatur materia gravis?

IV. Num liceat uni, vel alteri viro prudenti verum crimen alterius manifestare citra mortale? Quod si ab eo deinde aliis manifestetur tale crimen, quid faciendum a primo detractore?

V. Num sit mortale citra asseverantiam referre alterius crimina audita?

VI. Ad vitandum grave damnum innocentis occulta crimina delinquentis detegi possunt.

VII. Num citra mortale possit delictum Petri publicum in uno loco, aut tempore publicari ubi, & quando ignoratur.

VIII. Infamatus in uno genere num possit citra mortale in alio genere infamari?

IX. Regulariter non est mortale seipsum infamare. Nec est de se mortale imponere sibi falsum crimen citra perjurium ad vitanda gravia crimina.